

Kerken bupure dwaas-
oote menigte
stitute niet
n's Avond-
kwam, want
aan de mees-
tervrij de In-
en was. En
neve betreft,
want toege-
ut hier niet
d, dan heeft
onderwijs in
g heusch wel
n de breking
en symboli-
gt in de pre-
10, waaruit
at in meede-
rd, dat Prof.
in onderzoek
n deze noot
vijn wel aan
echte en dat
»onbegrepen
weest.

eding beslist.
ceremonie
Geneve in ge-
geng dezer cere-
ook nooit als
Kerk niet Cal-
geind was, niet
verschui-
volgens hem
kens van dit
d trad, want
deze zooge-
juist door
gesteld, gelijk
Prof. Goosen
onzer oudste
dan zegt hij
e de Breking
hische betee-
zelve — tot
els rekende,
dat dit ge-
van Zurich,
erde liturgien
wische, dan
len indrkt te
de Kerken in
monie in te
rich volgden
e van Calvijn,
slotte nog
ederlandsche
nist niet op
ben overge-
on van Cal-
remonie tot
en een geheel
in de liturgie
dsche Kerken
turgische op-
le van Zurich
in liturgische
n, naar welken
ederlandsche
de invoering
oorkuur voor

erband tus-
gie en die
dient echter
den afgesne-
neve bepa-
selte bepa-
el, een juist
hoe Calvijn
it hebben.
Calvijn deze
ve heeft op
n werken in
tijd in haar
vijn's ideaal
g dan weer
ing, die men
de positie,
m, alsof hij
er heel het
n naar zijn
d wat te
tiek gebied
an Calvijn's
d. Nu weet
voorstelling
a 1541, toen
zijn positie
met groote
n, om zijn
Kerkenorde,
aagt op tal
compromis,
staande toe-
en dan ook
met op deze
an Calvijn's
Calvijn reeds
even zooveel
it nog veel
richting van
et stuk der
gewest; hij
n nooit een
hij, zoals
gemakkelijk
toestand te
ceremonien,
deelde. Nu
wische be-
afkeer van
had weinig
en »cultus«
slechts dit
te Genève
egging bij
m, en hoe
het Aposto-
teft er zich
t te Genève
alvijn daar-
naar deze
sche denk-
boumergen,
i niemand
Essai sur

l'histoire du culte réformé 1890, daarom
volkomen terecht gezegd: »Ce que nous
appelons par erreur le culte calviniste,
c'est le culte, qui devrait être appelé
genevois. Les reproches de froideur, de
sécheresse, de monotonie atteignent (dans
la mesure où ils sont justes) le culte
genevois, l'esprit genevois et non le culte
calviniste, l'esprit calviniste. Calvin a cru
devoir céder à l'esprit genevois en fait de
culte et de cérémonies» (p. 101)).

Het is daarom gelukkig, dat we naast deze
liturgie van Genève nog een andere hebben,
die veel zuiverder Calvin's liturgische
denkbeelden ons weergeeft. Niet alleen te
Genève heeft Calvin den eeredienst in te-
richten gehad, maar evenzeer te Straatsburg,
waar hij van 1538—1541 predikant was
bij de Franche vluchteling-gemeente.
Hier nu was Calvin niet gebonden aan allerlei
bestaande usantien en gewoonten; hier
had hij ook geen rekening te houden met
volksvooroordeelen of met de inmenging
eener bemoeizieke overheid; bovenal hier had
hij een groep geloovigen te leiden, die
gaarne naar zijn woord luisterden. Hier
kon Calvin derhalve veel vrijer de
vleugelen uitslaan en den eeredienst
inrichten zoals hij dat zelf wilde. Wie
Calvin's ideaal wil leeren kennen, moet
daarom niet naar Genève, maar naar
Straatsburg gaan. »La liturgie, zegt Prof.
Doumergue terecht, qui représente le mieux
les idées de Calvin c'est pas celle de Gé-
néve, c'est celle de Strasbourg» (blz. 102)).

Nu wilt men vroeger aangaande deze
Straatsburgsche liturgie van Calvin wel-
nig af, omdat ze geheel onbekend was, en
men kon dus ook niet nagaan, welken in-
vloed deze liturgie had uitgeoefend op de
wordingsgeschiedenis van de liturgie der
andere Gereformeerde Kerken. Eerst dank
zij de nauwkeurige onderzoekingen van den
lateren tijd is over deze liturgie van Straats-
burg veel meer licht opgegaan, en het is
wel een ernstige fout van Prof. Goosen,
dat hij van de resultaten van dat onder-
zoek geen kennis heeft genomen en
daarom met den invloed dezer Straats-
burgsche liturgie ook op onze Gerefor-
meerde Kerken in Nederland geen reke-
ning heeft gehouden, niettegenstaande de zeer
verdienstelijke dissertatie van Dr. Gobius du
Sart over de *Geschiedenis van de litur-
gische geschriften der Hervormde Kerk*
reeds in 1888 hierop gewezen had.

Wat deze Straatsburgsche liturgie van
Calvin betreft, zijn we thans zoo gelukkig
drie onderscheidene uitgaven hiervan te
bezitten. De oudste uitgave, die Calvin
zelf te Straatsburg bezorgd heeft, en die
in 1540 of 1541 moet zijn uitgekomen,
bezitten we wel niet meer, maar we hebben
drie uitgaven, door Calvin's opvolgers te
Straatsburg in het licht bezorgd. De eerste is
die van 1542, uitgegeven door Pierre Brully,
die Calvin's onmiddellijke opvolger is ge-
weest; deze uitgave is nog met een voorrede
door Calvin zelf voorzien. Ze wordt ge-
woonlijk de pseudo-roomsche genoemd,
omdat de drukker op den titel vermeldt,
dat ze met privilege van den Paus is uit-
gegeven. Het eenig overgebleven exem-
plaar bevindt zich te Genève; O. Douven
heeft haar grootendeels afgedrukt in zijn
Clement Marot et le Psautier Huguenot.
Een nieuwe uitgave werd in 1545 bezorgd
door den predikant Garnie, die in dat jaar,
na Brully's marteldood in de Zuidelijke
Nederlanden, aan het hoofd der gemeente
kwam te staan, en de geleerde uitgevers
van Calvin's werken Baum, Cunitz en
Reuss hebben deze editie doen afdrucken
in hun noten onder de uitgave van de
liturgie van Genève in t. VI p. 173 en v.v.

Terwijl we eindelijk nog een derde
beschrijving hebben van den eeredienst
te Straatsburg in de Sacra Liturgia, in
1551 uitgegeven door Valerand Poullain,
destijds predikant der Franche vluchte-
lingengemeente te Glastonburg in Eng-
land. Deze laatste liturgie, waarvan o.a.
een exemplaar zich bevindt op de Gro-
ninger bibliotheek, was wel reeds lang aan de
schrijvers over onze liturgie bekend en
haar groot belang voor den oorsprong onzer
eigen liturgie werd ook algemeen toege-
stemd, maar men hield haar voor een
eigen schepping van Poullain, die haar voor
de Franche vluchtelingen in Engeland zou
hebben opgesteld. Eerst Dr. Gobius du Sart
heeft op de onjuistheid dezer voorstelling
gewezen en aangetoond, dat deze liturgie
niet anders is dan de Straatsburgsche
liturgie van Calvin. Poullain zelf deelt dit
in zijn voorrede mede; hij zegt, dat hij in
deze liturgie niet anders gaf dan de inrich-
ting van den eeredienst te Straatsburg,
zoals hij dien daar gevonden had, toen
hij acht jaar geleden (dus in 1543) bij deze
gemeente ouderling was geworden. In deze
liturgie had hij, zoals hij getuigt, niet één
woord veranderd, en tot staving hiervan
beriep hij zich op het getuigenis van Bucer
en Martyz, die toen in Engeland ver-
toefden en die de gemeente van Straats-
burg van nabij hadden gekend. De waar-
heid van dit getuigenis is gebleken,
nu de oudste uitgaven der Straatsburg-
sche liturgie zijn teruggevonden. Een
zoo gezaghebbend geleerde als Alfred
Erichson zegt dan ook in zijn: *Die Cal-
vinische und Altstrassburger Gottesdienst-
ordnung*, 1894, blz. 9: »Erwähnt sei
noch dass die in London 1551 gedruckte
Liturgia Sacra den liturgischen Teil der
beiden Strassburgischen Publicationen von
1542 und 1545 aufs genaueste wiedergibt» (3).

Is het dan zelf deze bronnen thans mo-
gelijk geworden, ons een voorstelling te
vormen van den eeredienst zoals Calvin
dezen te Straatsburg heeft ingericht, dan
blijkt, wanneer men deze Straatsburger li-
turgie met die van Genève vergelijkt, dat
bij groote overeenkomst tusschen beide, er
tegelijk een typisch verschil is. De over-
eenkomst treedt het sterkst voor den dag
in het zoogenaamde didactische of leerstellige
deel van de liturgie, want dit deel heeft Cal-

vijn schier onveranderd uit de Straatsburgsche
liturgie in die van Genève overgenomen.
Het verschil daarentegen raakt het litur-
gische gedeelte, want dit is in de Straats-
burgsche liturgie veel rijker ontwikkeld dan
in de liturgie van Genève. Indien we dus
weten willen, hoe Calvin het Avondmaal
bediend wilde hebben, dan moet dus in de
eerste plaats gerekend worden met de
Straatsburgsche liturgie, en wel met de uit-
gave door Poullain ons bezorgd. Want
wel is de uitgave van Poullain de jongste
van de drie, maar Poullain teekent ons
den eeredienst, zoals hij dezen in 1543
gevonden heeft in Calvin's gemeente, en
hij geeft alleen uitvoerig en nauwkeu-
rige de liturgische bijzonderheden weder.
Zijn uitgave is daarom en het volledigst
en het meest betrouwbaar.

1) Wat wij bij vergissing den calvinistischen
eeredienst noemen, is de eeredienst, die eigenlijk
genoemd moest worden de eeredienst van Genève.
Het verwijt tegen dezen eeredienst ingebracht, dat
hij koud, droog en eenzijdig zou wezen, raakt (voor-
zoover dit verwijt juist is) den eeredienst en den
geest van Genève, maar niet den eeredienst en den
geest van Calvin. Calvin heeft gemeend op het
stuk van den eeredienst en de ceremoniën te moeten
toegeven aan den geest, die te Genève
heerschte.

2) De liturgie, die het best de ideeën van Calvin
weergeeft, is niet die van Genève, maar die van
Straatsburg.

3) Vermeld zij nog, dat de in London 1551 ge-
druckte Liturgia sacra het liturgisch gedeelte van
de beide Straatsburger uitgaven van 1542 en 1545
op 't nauwkeurigst weergeeft.

Dr. H. H. K.

Leestafel.

W. LEENDERTZ, SÖREN KIERKEGAARD, A. H.
Kruyt. — Amsterdam.

II.

De eerste dan der geestelijke machten of
stroomingen onder wier invloed KIERKEGAARD
kwam, was de ROMANTIEK. Wij hebben daarbij
te denken aan de ROMANTISCHE SCHOOL, aan
den dichtsterk-wijsgeregen kring, die zich op
den dorpel der oude en nieuwe eeuw, in de
jaren 1799 en 1800 te Jena had gevormd, die
genoemd omdat zij in de poëzie der ROMANTISCHE
volken, — doch ook in de middeleeuwse
poëzie der Duitschers en ook in die van
SHAKESPEARE, — een verwerkelijking van haar
idealen zocht. Deze ROMANTIEK was een reactie
van het gevoel, van de innerlijkheid en ook
van het hartstocht tegen de AUFKLEURUNG, de
Verlichting der 18e eeuw met haar »verstande-
lijkheid», »uitwendigheid» en wat ik zou willen
noemen: »gedesceerdheid».

Te verwonderen is het zeker niet, dat KIER-
KEGAARD, wanneer hij te KOPENHAGEN de »Ro-
mantische Schoole», de »Duitsche Romantiek»
in haar eerste glansperiode, uit haar werken
leert kennen, onder haar invloed komt. Ik mag
hier wijzen op wat LEENDERTZ schrijft over de
»silense wehmüt», »den duisteren achtergrond der
Romantiek»; haar onbevredigdheid met het
heden, met de werkelijkheid, die haar doet
teruggrijpen naar het verleden; haar ironie
en witz er zich boven verheffen; haar »ont-
goocheling, die dan de kiem wordt van pes-
simisme en melancholie».

Op een andere bladzijde schrijft LEENDERTZ:
»Kierkegaard's romantische natuur zien we sterk
in zijn ironie en witz. Ook dit hangt weer
samen met het melancholisch zich willen ver-
bergen door zich in het contrast te werpen.
In de ironie ligt vaak wermood, achter den
witz vaak droefheid; is het niet een zich willen
verheffen in den lach boven het droefge heden?«
Altijd heeft K. oog voor het komische...»

De tweede geestelijke strooming, die KIERKE-
GAARD te Kopenhagen een tijdlang meevroet,
is het wijsgeerig stelsel van den in 1831 gestorven
HEGEL. Hij, die van zijn vader den lust tot
redeneeren had geerfd, die bij al zijn sterke
passie en diep voelen, toch ook, zoals LEEN-
DERTZ zegt, »verliefd was op het denken», onder-
gaat den invloed van HEGEL's speculatieven geest.
»Is het wonder, dat het zoo consequent en
afgesloten systeem, dat trap voor trap hooger
stijgt, dat alle doolhooven doordringt, wil, hem
zoo meevroeten; moest dit hem niet bekoren,
al was het alleen maar als gymnastiek voor
zijn denken?« Aldus LEENDERTZ, nadat hij de
opmerking vooraf heeft laten gaan: »De be-
weging van het denken, niet het resultaat
beoogende hem belang in.»

Ten slotte is de derde geestelijke macht, on-
der wier invloed K. kwam, SOCRATES geweest.
Wat hem aantreft was niet SOCRATES' denken,
het intellectuele, maar de persoon SOCRATES,
de eenzame denker, en dan zijn methode, die
hierna een samenhang, dat hij de waarheid een
ander niet als iets uitwendigs wilde opleggen,
maar haar bij den ander wilde wekken, dat hij de
waarheid als persoonlijk bezit alleen voor waar-
achtig hield (p. 271). »SOCRATES die de kate-
gorie: »de enkele» stelde.» (p. 273).

Tegen de ROMANTIEK nu en evenzoo tegen
HEGEL is KIERKEGAARD echter in verzet ge-
komen.

Wanneer LEENDERTZ dat beschrijft wijst hij
op K's »Noorich karakter», dat op de werkelijk-
heid, op het leven is gericht en op het »Hernu-
tellerisch-patistisch milieu» waarin hij was op-
gevoed. Dit verzet was hem »een levens-
behoefte, hij kon niet buiten de werkelijkheid
leven» (p. 272).

HEGEL wordt hem de »speculant» bij wiens
abstracties hij niet kan leven, zijn persoonlijk-
heid in het gedrag komt, of liever verdampt,
opgevolgt een schim wordt, slechts een door-
gangspunt in de wereldhistorie (blz. 273). Hij
ziet den verderfelijken invloed van het systeem
op het leven, want het maakt dat leven in
schijn gemakkelijk. HEGEL bederft het Geloof,
doordat hij het christendom vervluchtigt, on-
schept het logische gedachten en zoo in schijn
het christendom bewaart. HEGEL maakt het zoo
gemakkelijk christen te worden; maar KIERKE-
GAARD had in eigen levensstrijd ervaren, dat
het worsteling van een ganisch leven
vereischt om christen te worden (p. 280). En
de ROMANTIEK, — »was het ook daar niet een
leven buiten de werkelijkheid, nu niet in wijs-
geerige abstracties, maar in de phantasie?«
Werd ook door de persoonlijkheid ontrakt,
zoodat het leven verbrokkeld werd? (p. 273).

De Romantiek, of zoals het bij K. ook heet,
het »aesthetische, zonder meer, voert tot »ver-
twijfelings» en haar »eenheidsgedachte» is in strijd
met de »eeneheid van God en mensch, zonde
en genade van het Christendom».

En eindelijk, ook de door SOCRATES bekoorde,
voor den eenvoudigen wijze der oudheid bezielde
»Boven SOCRATES» uitgekomen (p. 292).

»Niet SOCRATES maar JESUS CHRISTUS is hem

de Meester» (p. 293). Niet SOCRATES, die, als
heel het heidendom, de zonde niet kent. Toch
zal hij diens methode blijven gebruiken in dienst
van het Christendom; van het Christendom, dat
KIERKEGAARD, — die, ook al had hij zich den
graad van Candidaat in de Theologie verworven,
toch geen pretkant is geworden, — heel zijn
verder leven met zijn geschriften heeft trachten
te dienen.

Het Christendom vervat in de H. Christus,
met als kern van het N. T. JESUS CHRISTUS
den Godsmensch, zijn Verlosser en Voorbeeld.
Bij de prediking niet hij zich tot den »enkele».

»Toch mogen wij heme», schrijft LEENDERTZ niet
zonder restrictie »individualist» noemen, hij is
hier reactie, correctie» (p. 307).

En ook evenmin zonder restrictie, »subjectivist»,
want dezelfde KIERKEGAARD, van wien wij uit-
spraken hebben al: »Slechts de waarheid, die sticht,
is waarheid voor mij»; »de subjectiviteit is de
waarheid»; »niet het »wat» maar het »hoe» is
alles», zegt daarvoor ook: »Het is slechts onder
deze nadere bepaling, dat de wijze het beslissende
is: als n.l. eerst het object is bepaald» (p. 308).

KIERKEGAARD's prediking in geschriften en
reactie tegen, een correctie van niet: het »sociale»,
maar van het »massale» en ook van dat »voorver-
pelijke» of »objectieve» hetwelk met de zelf-
bejroefing» geen ernst maakt, — hierin ligt,
al is het ook, dat zij menigmaal in een andere
uiterste vervalt, haar betekenis ook voor ons
Gereformeerde. Waarbij dan nog komt, dat
K's schrijfsarbeid ook tegen de eenzijdigheid in
de weer herleefde ROMANTIEK en in het even-
zoo weer oplevend HEGELIANISME, een heilzame
reactie en correctief kan zijn.

G.

Uit de Pers.

Onder den titel *Professorale onbegrijpelijkheid*,
schrijft een medewerker van de *Waarscheurder*
het volgende over de inaugurele oratie van
Prof. Obbink:

Gelijk sommige lezers van uw geacht orgaan
zich nog wel herinneren zullen, heb ik getracht
de benoeming van Mr. H. C. de Savornin
Lohman tot professor in het staatsrecht aan de
Utrechtse Universiteit met verschillende argu-
menten te verdedigen (1). Of ik daarin geslaagd
ben, blijve aan het oordeel van hen, die mijn
stukjes onder de oogen kregen. Met groote be-
langstelling ben ik in de maand December des
vorigen jaars naar Utrecht getogen, om den nieuwen
professor zijn inaugurele rede te hooren houden.
Gelijk ik die een paar maanden te voren van Prof.
Noordzij had bijgewoond en in de laatste jaren
maand Prof. Obbink hoorde ooreen, — maar met
de allergezoonste belangstelling heb ik mij den voor-
laasten Maand naar de stad der kerkhoven op-
gemaakt om naar Prof. Obbink te luisteren — de
man van de voortdurende en voortdurende, nu ja ge-
weest, wat waarvoor, voor een zeker artikel, dat in
verkiezingsdagen door de liberalen elacy soms met
goed succes wordt gechocht; het artikel van de
Ned. Herv. Kerk. Toch heb ik mij nimmer goed
de redenen kunnen indenken, waarom hij een
katheder te Amsterdam voor dien te Utrecht ver-
wiesde, of liever — waarom velen, niet alleen
van de ethische, maar ook van de confessionele
richting, zoo gaarne hem van de hoofdstad des
lands naar de hoofdstad van het Sticht zagen
trekken. Wanneer men hen n.l. hoort, dan is al
wat orthodox is, één in Jesus; ut omnes unus sint,
gelijk in het kamp der N. C. S. V. met groote
letters wordt kond gedaan, maar dan is men, volge-
den, door een fundamentele kloof van de modernen,
die de betekenissen der groote, heilzamen loochenen
geschieden. Indien dit het geval is, dan moet men
het toefschieden, dat Prof. Obbink in Amsterdam
de van der orthodoxie zoo blijven hooghouden te
midden van zijn ultraliberaal collega's; immers
Utrecht is orthodox, dus laat hem daar in Am-
sterdam als een episcopus in partibus infidelium
(bischop in het gebied der ongelovigen). Doch
nu heeft men het vreemde verschijnsel gezien, dat
de ethischen van alle schakeringen, met vele con-
fessioneele, geen middel onbepaald hebben ge-
laten om hem van dat heetjke sendingsgebied
weg te halen en naar Utrecht over te brengen,
hoewel se op hun vingers konden natten, dat er in
Amsterdam hoogstwaarschijnlijk, om niet te zeggen
seker, een moderne in zijn plaats zal komen en in
Utrecht in elk geval een orthodoxe zou worden
benoemd, van welke nuance dan ook. Ik voor mij
kan dat niet heel goed in overeenstemming brengen
hoewel mij gelukkig toch daarover een nader licht
is opgegaan in de toespraken van Prof. Obbink,
na zijn rede gehouden, dat hij n.l. in 't bijzonder
begeerde de a.a. predikanten der Ned. Herv. Kerk
te onderwijzen.

Al dadelijk trof mij, wat de belangstelling betref,
het betrekkelijk leeg der aula. De banken en
stoelen waren lang niet alle bezet. Dat was anders,
toen Prof. Visserch bijna een tiental jaren geleden
zijn inaugurele rede zou houden — de deuren
moesten bij die gelegenheid lang voor het aan-
vangstuur gesloten worden, of toen Prof. Noordzij
het vorige jaar zijn rede hield; alle plaatsen waren
een kwartier voor tijd ingenomen, gelijk er ook
zeer velen waren opgekomen om Prof. v. Leeuwen
te hooren. De Utrechtse predikanten schitterden
dezen keer door afwezigheid; wij hebben hen ten
minste niet opgemerkt, maar 't kan zijn dat we
hen over het hoofd gezien hebben. En nu zou nog
wel de redder in den nood zich laten hooren, wiens
komst zoo vurig was verbeid, doch die kwam
zonder dat het bleek dat hij begeerd was. Onwille-
keurig dacht ik: is het verschil in belangstelling
bij de intrede van Gereform. en die van minder
rechtzinnige hoogleraren soms niet een symptoom,
een teken van het feit, dat de eerste gedragen
worden door een groote groep, de tweede door een
kleine coterie, die steeds meer in het gedrang raakt?

Over de rede zelf heb ik oordel uit te spreken.
Die handelende over oud-Egyptische voorstellingen
van leven en dood, vermaakt ik mij niet. Oude
herinneringen echter werden er door opgefrist,
in zoover als ik voor mijn semi-candidatsexamen
een dictaat van Prof. Visserch over de Egyptische
religie naastiglijk bestudeerd heb. Of nu de Ka-
— het kan ook de Ba zijn, want dat kan ik alles
zoo precies niet onderscheiden — het gepersoni-
ficeerde levensprincipe van den mensch is, aldus
Prof. Obbink — die (dit tusschen haakjes) zijn
rede zoo vlug vooruit, dat we in het begin moeie
hadden hem te volgen — dan wel of de Ka de
dubbeltganger van den mensch is, interesseert ons
minder: na ons semi-candidatsexamen hebben we
de Egyptologische en Assyriologische godsdienst-
studie zonder heimwee aan kant gedaan. Laat ons
het er voor houden, dat beide waar is, dat n.l. de
Ka, zoals we die uit Oasir mochten vernemen, is
alles. Wij laten dus de rede verder rusten, aan
Prof. Obbink's bekwaamheid om Egyptologie en
Assyriologie en aanverwante vakken te doceren,
natuurlijk in het minst niet twijfelend.

Waar ik echter hoofdzakelijk om gekomen was
— gelijk de menschen naar een kerkelijke huwe-
lijkszegening gaan minder om den domine te
hooren, dan wel om de bruid en haar toilet te
zien — zoo kwam ik om de toespraken; want zoo
inaugurele oratie over het een of ander onderdeel
der godsdienstgeschiedenis gaat toch boven mijn
verstand. De juistheid daarvan kan ik niet nareke-
nen. Maar waar heb me dan om te doen was, dat
bleef precies weg.

Ik had n.l. gehoopt, dat Prof. Obbink eens dui-
delijk zou uiteenzetten, zij het dan ook in korte
beoordelingen — welk standpunt hij in theologisch
innoent en wat we dus van hem te verwachten
hadden. Maar jawel: hij liet ons even wijs als wij
waren. Indien wij ons goed herinneren, zei Prof.
Obbink in de eerste plaats, dat hij er zich in ver-
blijde, dat thans een vijfde hoogleraar in de
faculteit der godgeleerdheid aan de Utrechtse
universiteit is aangesteld (een faculteit, die jaren-
lang meer studenten telde dan die aan de andere

hoogescholen tezamen), een blijdschap, waarin ook
wij deelen, schoon deze nu niet bepaald onvermengd
is; in de tweede plaats, dat er een groote veran-
dering in die faculteit is gekomen sinds hij aldaar
studeerde: Kleyn overleden, Cramer, zijn opvolger
Baljon, Lamers, van Leeuwen, Valeton; alleen Can-
negietter nog over, hetgeen wij alles reeds wisten,
om dan in de derde — de voornaamste — plaats
er op te wijzen, dat niet al zijn ambtgenooten zijn
komst hadden begroet — hetgeen wij overigens al
hadden vermoed — en nu komt het: »lat er tus-
schen sommigen van hen en hem diepgaande ver-
schillen zijn»: iets wat wij ook wel eens bewoerd
hebben, dat er n.l. tusschen gereformeerden en
ethischen een principieel verschil bestaat (2) en dit
is de clou der zaak — dat voor het predikambt
in de Ned. Herv. Kerk nog wat anders noodig is
dan een stuk sluitende theologie, dat wij niet alleen
schander theologen moeten vormen». Dat is dus,
wat Prof. Obbink niet wil, ik ben aan het prakti-
seeren gegaan om te weten te komen, wat Prof.
Obbink wel wil en ik dacht eerst, dat hij intuïtie
— wilt ge, bij kristallisatie: misschien hebt Ge het
artikel daarover in een pas verschenen aflevering
van het *Tijdschrift voor wijsgeerige wetgeleerd*
gevonden te hebben. »Nog wat anders dan een stuk
sluitende theologie, niet alleen schander theolo-
geen. Ja, ja, we kennen die phrasen en dan volgt
er meestal zoo iets van: het leven, het leven waarop
het aankomt. We wilden eerst dit bij de woorden
van Prof. Obbink hielden, we herinneren ons niet
zeker, 3) of hij zoo iets gezegd heeft, doch vroegen
oogenblikkelijk ons af: maar wie wil dat dan wel?
»De religie is een centraal verschijnsel», belijden
wij gereformeerden zonder uitzondering: »een zaak
van den geheelen mensch». Heeft Prof. Obbink
noms bedoeld, dat een stelsel van godgeleerdheid,
dat buiten ons hart omgaat, niet voldoende en er
iets anders noodig is? Dan zegt hij wat de meest
doorgewone rechtzinnige domine zijn catechisanten
en gemeenten jaar en dag voorhouden, dat er onder-
scheid bestaat tusschen het historische en het zalig-
makende geloof. Nu zijn, bevoerd Dr. van Eeden,
predikanten menschen, die verhandt zijn in het zeg-
gen van gemeenplaatsen; ik laat dit daar, maar ik
neem niet aan, ja ik weerspreek ten stelligste, dat
dat met theologische professoren zelfs in de toes-
spraken hunner inaugurele rede het geval is. Een
gemeenplaats als de bovengenoemde kan Prof.
Obbink niet bedoeld, laat staan van gezegd hebben.
Doch dan nog eens: wat dan wel?

»Doordringen tot den religieusen grond der din-
gen», maar hoe? Welke moet de maatstaf wezen,
die over het al of niet ware, het religieus en vooral
het pseudo-religieus beslist?

Ik ben weer aan het practiseren en nadaken
gegaan, maar het einde is: »ik en weet het niet»
en ben toen ineens tot de verrassende ontdekking
gekomen, dat zoodanige onbegrijpelijkheid tegen-
woordig in de mode schijnt te wezen. Talleyrand
heeft wel voor een eeuw al gezegd, dat woorden
denken om onze gedachten te verbergen, maar in
't bijzonder in de laatste weken worden we van die
waarheid steeds meer overtuigd. Want wat is tegen-
woordig b.v. de overeenkomst tusschen de sociale
paragraaf van een trouwrede en de toespraak na de
inaugurele rede van een theologisch professor,
waarin ook hij zijn program van actie nederlegt?
Deze n.l., dat zijn een rebus, een raadsel schier ge-
lijk zijn. Prof. Obbink, een professor in de filosofie,
getuige in zijn rede over het *Kritisch Idealismus* »dat
het Christendom met steeds groter bealtheid — en
naar onze overtuiging met noodwendigheid — stelt
het geloof in een God, die als de Schepper der
wereld boven haar staat, een Heilige Persoonlijk-
heid, die zich op bijzondere wijze in Christus open-
barend, ons van onze zonden wil verlossen, geestelijk
vernieuwen en door Zijn genade ons met Hem in
gemeenschap wil doen leven». 4) Prof. Obbink, een
hoogleraar in de theologie, heeft het alleen over
het principieel verschil, dat wat in Egypte *physisch*
bedoeld wordt, in het Nieuwe Testament *zotelijk*
religieus wordt opgevat en over de innerlijke levens-
kracht van het oudste Christendom, dat het, van
oude denkvormen zich bedienende, zijn geheel enig
en zelfstandig karakter heeft bewaard. Een vriend
van me neemt opgemerkt te hebben, dat bij het
hooren der vernielde woorden van Prof. Obbink,
Prof. Cannegieter van Kleur verschoot: een hoog-
leraar in de wijsgeerte, die het heeft over God,
zich op bijzondere wijze in Christus openbarend,
over zonde en genade... 't is te erg; gelukkig,
dat dit door de rede van Prof. Obbink is vergoed.
Hier was geen kleursverandering van noode, hier
kon men als moderne rustig onder blijven zitten:
ja werd de hoogleraar in kwestie niet met name
genoemd als degene, die wel niet als de Benjamin
onder zijn leermeesters naar Prof. Obbink was over-
gebleven — immers Prof. Cannegieter is ouder dan
Prof. Kleyn en Baljon zouden zijn geweest — maar
die, toch de enige is in zijn ouden tijd, toen het
in Utrecht zoo goed was.

Doch om terug te keeren tot datgene, wat ik zoo
gaarne gehoord had, ja waarom ik mij de reis naar
Utrecht wel niet onder laagacht en stormgeelst,
maar toch tusschen de baten door heb getroust, doch
waarop ik vergeefs wachtte: het einde der ge-
schiedenis dan is dit, dat ik ook nu de intrede
en toespraken schuchter de vraag moet stellen:
»Wat zal toch deze Professor wezen?« Hij is — om
een beeld te ontleenen aan zijn eigen studievak,
hetwelk wij Prof. Ritter zoo gaarne en zoo dik-
wijls gebruikte — als de gesluierde Isis voor mij
blijven staan en ik, die wel niet met Faust kan zeggen,
dat hij filosofie, jurisprudentie, medicijnen en theologie
door en door bestudeerd heb met brandenden
ijver, ik moet nopens volens met Faust getuigen:

Da steh' ich nun, ich armer Thor!
Und bin so klug als nie zuvor.
(Daar sta ik nu, ik arme dwaas,
En ben zoo wijs gebleven als ik was).

- 1) Zie *De Waarscheurder*, 11 Oct. 1912.
- 2) Zie *De Waarscheurder* van 3 Jan. 1913.
- 3) Bij het corrigeren van de drukproef krijgen
we juist Prof. Obbink's rede in handen en lezen
daar, dat hij wil doordringen tot den religieusen
grond der dingen, waar niet (uw) denkend brein
alleen, maar wees heelte zelf in actie komt, waar de
heilige bezieling geboren wordt, die U niet alleen
tot schander theologen maakt, maar bovenal tot
levende predikers van het Evangelie.
- 4) a. w. blz. 34.

Officiële Berichten.

Classis Brielle.

De kerkraad der Geref. Kerk van Helle-
voetstus bericht, dat de classe Brielle D.V. ver-
gaderen zal te Hellevoetstus op Woensdag 5
November a.s. gewone tijd en plaats. Punten
voor het agendum werden ingewacht voor Din-
dag 21 October e.k. bij den scriba, Molenstraat
90, Hellevoetstus.

Namens den raad der roepende kerk.
A. KOLLAARD, *presid.*
P. v. HAARINGSVELDT, *scriba*.
Hellevoetstus, 7 October 1913.

25e algemeene vergadering van »Ephatha»,
D.V. Donderdag 16 October te elf
uur v.m. in het Nutsgebouw aan het
Steenhuur te Leiden.

Agenda:

1. Opening.
2. Goedkeuring jaarverslag.
3. Benoeming van een commissie van twee
leden tot nazien van 't geldelijk beheer.
4. Verkiezing van een bestuurlid wegens
periodieke afreding van Ds. J. Vonk (herkie-
baar).
5. Verslag van de werkzaamheden der blinden-
commissie.
6. Pauze tot 2 uur.
6. Heropening. Gedachtenis van 't 25-jarig
bestaan der vereniging.
7. Lezing van Gods Woord en gebed. Voor-
ganger: Ds. H. Feykes.

8. »Ephatha's» geschiedenis gedurende 25 jaar
door Ds. J. Vonk.

9. Gelegenheid voor toespraken.

10. Sluiting.

Aan afdelingen en corporaties (zie art. 6, 7
en 8 der statuten) wordt verzoekt afgevaardigden
naar de A. V. te zenden.

Correspondenten, leden en begunstigers der
vereniging worden eveneens tot bijwoning uit-
genoodigd.

Met aanbeveling van de vereniging en bijzonder
van de a.s. jaarvergadering in het gebied en de
medewerking van alle voorstanders van Chr.
onderwijs.

De secretaris: J. SCHAAP HZ.
Katwijk aan Zee, 20 September 1913.

Voor Kinderen.

AAN VRAGERS.

Was, zoo vraagt N., het glas reeds in ouden
tijd bekend. In den Bijbel wordt het bijna
niet genoemd.

Van vele uitvindingen weten we niet, hoe
zij geschied zijn. Dit geldt ook voor het glas.
Dit te vervaardigen is, zegt men, reeds bij
de Ouden bekend geweest. Men schrijft de
uitvinding daarvan aan de *Phoeniciërs* toe, en
wil, dat het vijfde eeuwen v. Chr. in de oever van
den vloed Belus aanleiding tot deze uitvinding